

Att bemöta våldsutsatta djur och människor

– Förekomst av handlingsplaner på smådjurskliniker i Sverige

Encountering abused animals and humans

- The prevalence of a plan of action at small animal clinics in Sweden

Sissi Carlsson och Elna Käll

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för kliniska vetenskaper
Djursjukskötprogrammet
Uppsala 2020

Att bemöta våldsutsatta djur och människor - Förekomst av handlingsplaner på smådjurskliniker i Sverige

Encountering abused animals and humans – The prevalence of a plan of action at small animal clinics in Sweden

Sissi Carlsson och Elna Käll

Handledare: Ann-Christin Blomkvist, SLU, Institutionen för kliniska vetenskaper

Bitr. handledare: Lena Olsén, SLU, Institutionen för kliniska vetenskaper.

Examinator: Anna Bergh, SLU, Institutionen för kliniska vetenskaper.

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i djuromvårdnad

Kurskod: EX0863

Program/utbildning: Djursjukskötprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för kliniska vetenskaper, avdelningen för djuromvårdnad

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: SLU

Nyckelord: Våld, våld i nära relationer, våld mot djur, sambandet, handlingsplan, hot, djur, husdjur, vanvård, misshandel.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för kliniska vetenskaper

Avdelningen för djuromvårdnad

Arkivering och publicering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Metadata och fulltext blir då synliga och sökbara på internet. I samband med att dokumentet laddas upp arkiveras det även digitalt.

JA, jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.
<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>

NEJ, jag ger inte min tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och abstract blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Att våld i nära relationer korrelerar med våld mot djur är väl belagt i internationell forskning och är ett växande forskningsområde inom Sverige. Det anses finnas vissa svårigheter att från klinikernas sida inkludera djurägares levnadsförhållanden i anamnestagningen, då djurägares välfärd inte är klinikens primära ansvarsområde. Det kan dock ge viktig information som bidrar till att kartlägga djurets hemmiljö. Att anmäla djurägare som missköter sina djur, även om det är oavsiktligt, anses också vara en allvarlig åtgärd. Djursjukvården rekommenderas att följa humansjukvårdens modell och utarbeta en handlingsplan, där lämpliga åtgärder vid misstanke om vanvård och våld mot djur listas. Att utbilda personal både i våldets mekanismer och strategier för att hantera utsatta människor och djur uppmuntras.

Syftet med studien var att undersöka hur utbrett arbetet med handlingsplaner är på svenska smådjurskliniker, samt att undersöka klinikernas inställning till att vidta förebyggande åtgärder inför situationer där vanvård eller våld mot djur misstänks. Vidare syftade studien till att utreda klinikernas benägenhet att agera när de ställs inför en sådan situation. Utöver enkätstudien har även svensk och internationell forskning granskats utifrån ett övergripande perspektiv för att ge en förståelse för ämnet. Våldets inverkan på utsatta människor, utsatta djur och djurhälsopersonal som i sin yrkesutövning möter utgör huvudfokus, men även aktuell politik, juridik och samhällssyn berörs.

För att få svar på frågeställningarna genomfördes en enkätundersökning (Bilaga 1) i vilken 13 av Sveriges större smådjurskliniker deltog. En anställd per klinik svarade. Inkomna svar sammanställdes och diskuterades utifrån svensk och internationell forskning inom området samt tillämpbar lagstiftning. Resultatet visade att sju av 13 kliniker hade en fastställd handlingsplan gällande ärenden som rör vanvård eller våld mot djur. Totalt hade nio kliniker under det senaste året gjort anmälningar angående missförhållanden i djurhållningen till antingen länsstyrelse eller polis, däribland samtliga sju kliniker med handlingsplan. Utöver detta hade två kliniker en handlingsplan inför situationer där människor misstänks utsättas för våld och sex kliniker tillhandahöll information om sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer till besökare. En klinik hade anmält oro för barns situation till Socialtjänsten.

Nyckelord: Våld, våld i nära relationer, våld mot djur, sambandet, handlingsplan, hot, djur, husdjur, vanvård, misshandel.

Abstract

The correlation between animal abuse and domestic violence is attested through numerous studies internationally but has rather recently gained greater attention in Sweden. The general opinion is that there are some difficulties with getting veterinary clinics to include the living circumstances of the owner into the anamnesis, since the clinics' primary field of responsibility is animals' health status, rather than that of the owners. However, this information would also contribute in giving a considerably more accurate picture of the animals' living conditions. There also seems to be a slight resistance to report anything less than major animal neglect or abuse to the authorities. Veterinary clinics are advised to adopt the method applied in the human healthcare system, and develop a plan of action, wherein the interventions regarding suspected neglect and violence against animals would

be resolved. It is also encouraged to educate the personnel in the proceedings of violence, as well as in strategies to take care of individuals in an exposed position, both humans and animals.

The aim of this survey was to assess to which degree, if at all, Swedish small animal veterinary clinics make use of pre-written plans of action and what preventative measures they have applied in preparation to facing a situation where suspicions of violence arise. Furthermore, the survey was to answer whether the clinics would or would not act in these situations. In order to provide some insight in the subject of animal abuse and domestic violence a study of literature was conducted, with the main focus comprised to abused pet owners, abused animals and the animal health personnel. However, political, legal and societal factors are also discussed in relation to violence.

Questions about the clinics tendency to report abuse and the structure of the decision-making process were asked in a web based poll (Attachment 1) to which 13 major clinics responded. The answers were compiled and evaluated against national and international research and Swedish legislation. The result shows that seven of the 13 clinics have a plan of action regarding animal abuse and neglect prepared. The result also states that every clinic which had a plan of action reported animal owners to the authorities due to neglect or abuse. However, of the six clinics lacking such a plan, only two made reports about inadequate animal care. Concerning the aspect of human victims of domestic abuse, fewer clinics had action plans. Six clinics provided information about the link between animal abuse and domestic violence, while only two clinics had action plans equivalent to those described above. One clinic had, on one occasion, reported concerns about the wellbeing of children to the authorities.

Keywords: Violence, intimate partner abuse, the link, plan of action, threat, animal, pets, domestic violence, animal cruelty, abuse.

Förord

“Forskning har visat att våldsutsatta kvinnor med djur uppsöker djurkliniker i högre grad än andra djurägare. Däremot berättar de inte om våldet och inte heller om att djuret varit utsatt. Veterinären och annan djurhälsopersonal kan genom att uppmärksamma den här gruppen av djurägare och utsatta djur spela en avgörande roll för att bryta våldsspiralen.” (Nordén & Holmberg 2016, s. 23).

Så sammanfattas relationen mellan våldsutsatta djurägare och djurhälsopersonal i Se Sambandets broschyr om våldsutsatta människor och djur. Med detta som grund påvisas att smådjurskliniker har en unik möjlighet att fånga upp och hjälpa utsatta människor och understryker vikten av att smådjurskliniker är väl förberedda i mötet med dessa kunder. Förhoppningsvis kan detta arbete bidra till att uppmärksamma djurhälsopersonal på sambandet mellan våld mot djur och våld mot människor, samt sprida information om problemets förekomst.

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	11
Figurförteckning.....	12
Förkortningar och begreppsförklaringar	13
1. Inledning	15
1.1. Syfte.....	16
1.2. Frågeställningar	16
2. Litteraturstudie	17
2.1. Sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer	17
2.2. Husdjur som maktmedel i nära relationer.....	18
2.3. Regeringens sjätte jämställdhetsmål ur djurskyddsperspektiv.....	19
2.4. Smådjursklinikens ansvar	19
2.4.1. Lagstadgat ansvar	19
2.4.2. Möjligheter att påverka	20
2.4.3. Social hållbarhet	21
3. Handlingsplan gällande ärenden som rör vanvård eller våld	23
3.1. Rekommendationer	23
3.2. Aktionsordning: FBDA-Principen.....	23
3.2.1. FBDA: Fråga.....	24
3.2.2. FBDA: Bekräfta.....	24
3.2.3. FBDA: Dokumentera	25
3.2.4. FBDA: Agera	25
4. Material och metod enkätstudie.....	26
4.1. Tillvägagångssätt.....	26
4.2. Urval och studieupplägg	26
5. Resultat enkätstudie	28
5.1. Respondenter	28
5.2. Förekomst av handlingsplaner gällande vanvård och våld mot djur	29

5.3.	Förekomst av handlingsplaner gällande våldsutsatta människor.....	31
5.4.	Personalens utbildning och beredskap	32
6.	Diskussion.....	33
6.1.	Diskussion enkätstudie.....	33
6.1.1.	Respondenter	33
6.1.2.	Förekomst av handlingsplaner gällande vanvård och våld mot djur ..	34
6.1.3.	Förekomst av handlingsplaner gällande våldsutsatta människor	35
6.1.4.	Personalens utbildning och beredskap	36
6.2.	Diskussion litteraturstudie.....	36
6.2.1.	Nyttjandet av tidigare forskning och dess applicerbarhet	36
6.2.2.	Insatser mot våld i nära relationer och våld mot djur	37
6.2.3.	Lagstadgat ansvar	37
6.2.4.	Smådjursklinikens möjligheter att påverka	38
6.2.5.	Social hållbarhet.....	39
6.3.	Diskussion av studiens relevans för djursjukskötare.....	40
7.	Vidare studier.....	41
8.	Konklusion	42
	Referenser.....	43
	Tack	47
	Bilaga 1.....	48

Tabellförteckning

Tabell 1. Respondenternas arbetsroll	28
--	----

Figurförteckning

Figur 1. Diagram över antal kliniker (i ental) med respektive utan handlingsplan som har anmält under det senaste året.	29
Figur 2. Diagram över antal anmälningar till länsstyrelse respektive polis från deltagande kliniker, under det senaste året.	30

Förkortningar och begreppsförklaringar

DjurID	Svenska Kennelklubbens ägarregister för hundar och katter
Handlingsplan	I texten används begreppet ”handlingsplan” för att beskriva fastställda rutiner och tillvägagångssätt vid ärenden där det finns misstanke om att djur och/eller människor i dess närhet utsätts för våld eller vanvård.
Klinik	Flera referenser till klinik, smådjursklinik, smådjursjukhus samt djurklinik förekommer. Samtliga dessa syftar på vårdmottagning eller djursjukhus endast för smådjur. Resultat för häst, övriga lantbruksdjur eller resultat från ambulatorisk verksamhet inkluderas således inte i detta arbete.
NAI	Non-accidental injuries Skador påförda djur som ej är orsakade av olyckor.
Nära relation	Innefattar relationer med ett starkt känslomässigt band. Det kan röra sig om en partner, barn, förälder, släkting eller annan närstående person. Även avslutade relationer, exempelvis efter en skilsmässa, benämns som nära relationer i rättsfall som innefattar våld.
Sambandet	I texten refereras ”sambandet” som den vedertagna kopplingen mellan våld i nära relationer och våld mot djur.
Se Sambandet	Nationellt kunskapscentrum som sprider information om sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur.
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
Svenska Djurskydds-föreningen	Ideell organisation som verkar för djurs rätt till bra behandling och goda levnadsvillkor.
SVS	Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap År 2018 bytte SVS namn till VMR. I texten refereras material utgivet av organisationen före namnändringen 2018 till SVS.

Vanvård	Definieras som “att inte se till att djurets grundläggande behov av vård och omsorg uppfylls”. Det kan skilja sig åt väldigt mycket - från att mata sin hund för mycket till att inte ta den till veterinären när den blivit allvarligt sjuk eller skadad är båda former av vanvård.
VMR	Förbundets Veterinärmedicinska Råd Del inom fackförbundet och intresseorganisationen Sveriges Veterinärförbund.
VOOV	Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta Ideell organisation som ordnar jourhem till husdjur när ägaren befinner sig på skyddat boende på grund av våldsutsatthet.
Våld	Världshälsoorganisationen har identifierat huvudbegreppen fysiskt-, psykiskt- och sexuellt våld, samt försummelse eller vanvård. Inom dessa finns undergrupper som inkluderar bland annat hot om våld mot husdjur samt ekonomiskt våld. I arbetet omfattar begreppet “våld” samtliga typer av våld om inte annat anges.
Våld i nära relationer	Socialstyrelsens definition av våld i nära relationer: “Våld i nära relationer är ofta ett mönster av handlingar som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott. Mer konkret är det allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot. Det är ofta kombinationer av fysiskt, sexuellt och psykiskt våld.”

1. Inledning

Det finns ett samband mellan misshandel av djur och våld i nära relationer (Ascione et al. 2007). Våld i nära relationer är inte direkt knutet till någon socioekonomisk grupp utan kan förekomma i alla relationer och drabba både kvinnor, män, barn (Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NKC) u.å.b) och djur (Ascione et al. 2007). Generellt anses att ju mer beroende en part är, desto större risk löper hen att bli utsatt. Det innebär att barn, äldre personer, människor med funktionsvariationer eller substansmissbruk utgör riskgrupper (NKC u.å.b). Den absoluta majoriteten av människor som utsätts för våld i nära relationer är dock kvinnor och den vanligaste förövaren mot kvinnor är män som kvinnorna har eller har haft en intim relation till (Hradilova Selin 2009). Med detta som utgångspunkt utgör kvinnor, barn och husdjur huvudfokus i denna kandidatuppsats.

Munro och Thrusfield (2001) påvisar att kvinnor som befann sig i skyddat boende till följd av våldsutsatthet i hemmet rapporterade om att deras partner hade skadat eller dödat ett husdjur i 11 gånger högre utsträckning än kvinnor i en kontrollgrupp, vilka inte varit utsatta för våld i en nära relation. Barn blev ofta utsatta för, och mycket negativt påverkade av, att bevittna våld mot djur. Det går även att påvisa kopplingar mellan våld mot barn och våld riktat mot deras sällskapsdjur (Munro 1996b se Munro & Thrusfield 2001 s. 218). (Munro & Thrusfield 2001)

Då det ofta är stor skillnad i terminologi gällande övergrepp mot människor jämfört med övergrepp mot djur, samt då det även skiljer sig mellan hur arter grupperas och behandlas, kan det vara svårt att definiera vad som klassificeras som misshandel eller grymhet (Rowan 1993). Våld klassificeras enligt Världshälsoorganisationen (WHO) i följande kategorier: fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt vanvård. Bierne (2011) konstaterar att motsvarande definition av våld specifikt anpassad till våld mot djur saknas och föreslår att "Any act or omission that contributes to the pain, suffering or unnatural death of animals or that otherwise threatens their welfare" (Bierne 2011, s. 355) bör användas som definition (Bierne 2011). Non accidental injury (NAI) kan därför brukas som en tydlig beskrivning av våld mot djur och kommer således att användas i detta arbete.

En enkätundersökning genomförd av Munro och Thrusfield (2001) i England visade att av de 404 responderande smådjursklinikerna erkände 91,3% förekomsten av NAI. Av dessa 404 hade 48,3% misstänkt eller kunnat bekräfta fall innefattande NAI. Från studien framgick det att 448 fall av NAI hade dokumenterats, inklusive de som omfattade sexuella övergrepp mot djur samt Münchausen syndrome by proxy². (Munro & Thrusfield, 2001)

För att förebygga NAI och eventuellt möjliggöra en tidig upptäckt av våld i nära relationer har Se Sambandet och Svenska Djurskyddsföreningen givit ut en handlingsplan, i syfte att erbjuda stöd till djurhälsopersonal vid patientbesök där det misstänks att patienten utsatts för våld. Handlingsplanen är tänkt att utgöra en vägledning till hantering av enskilda fall, alternativt en mall för utarbetning av egna rutiner på kliniken. Utöver handlingsplan krävs det att personalen besitter kunskap inom ämnet för att kunna bemöta våldsutsatta djur och djurägare på ett lämpligt sätt. Personalen behöver även utbildas, inte bara i användandet av själva handlingsplanen, utan på ett sådant sätt att de känner sig trygga med att lyfta detta känsliga ämne med djurägare. Hur etablerat arbetet med handlingsplaner är på svenska smådjurskliniker samt personalens utbildning inom sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer är inte klarlagt.

1.1. Syfte

Det övergripande syftet med arbetet är att öka kunskapen om hur svenska smådjurskliniker hanterar NAI. De specifika syftena är att undersöka förekomsten av en upprättad handlingsplan, hur arbetet med denna i så fall utförs samt vilka förebyggande åtgärder som nyttjas.

1.2. Frågeställningar

- Förekommer handlingsplaner gällande ärenden som rör vanvård och våld mot djur på svenska smådjurskliniker?
- Förekommer handlingsplaner gällande våldsutsatta människor på svenska smådjurskliniker?
- Om sådana handlingsplaner finns, hur väl implementerad är de?

² Münchausen syndrome by proxy är en typ av vanvård där en individ orsakar sjukdom eller skada hos en annan individ, vanligen hos barn. (Meadow 1977 se Munro & Thrusfield 2001 s. 222)

2. Litteraturstudie

2.1. Sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer

Att våld mot djur ofta kan kopplas till våld i hemmet är känt sedan många år (Tapia 1971; Shepard & Pence 1999). I en studie av Ascione (1998), där 38 våldsutsatta kvinnor deltog, rapporterades våld mot barn i högre utsträckning av de kvinnor som även rapporterat våld mot djur. Vidare framgick det att av de 22 våldsutsatta kvinnor som hade barn angav sju kvinnor att ett eller flera barn skadat eller dödat ett husdjur. (Ascione 1998)

Barn som bevittnat våld mot djur visar betydligt starkare tendenser till aggression och benägenhet att själv utföra våldshandlingar jämfört med barn som ej har bevittnat våld mot djur (Kellert & Felthous 1985; Tapia 1971; Felthous 1980). Ascione et al. (1997) noterade att trots detta var det endast 27% av de skyddade boendena för kvinnor som hade med frågor om våld mot djur under sin inskrivningsprocess. Författarnas konklusion var att i förlängningen innebär detta att stor andel fall av våld mot djur inte uppmärksammas. (Ascione et al. 1997)

Även i Sverige har sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur uppmärksammas, men det finns relativt få studier utförda i Sverige (Nordén & Holmberg 2016). Den forskning som finns kompletterar och bekräftar mycket av det som påvisas i internationella sammanhang. Se Sambandet har samlat mycket av denna forskning och har i samarbete med Svenska Djurskyddsföreningen tagit fram en handlingsplan som hjälp för kliniker att hantera ärenden som misstänks bero på våld, både mot djur och människor (Holmberg et al. 2018). Även Sveriges Veterinärmedicinska sällskap (SVS) har utarbetat och sammanställt material för att stötta klinikerna i deras arbete med våldsutsatta djur (SVS u.å.).

2.2. Husdjur som maktmedel i nära relationer

Det är dokumenterat att våld mot djur används för att hävda makt och kontroll i förhållandet (Shepard & Pence 1999). Flynn (2000) konstaterar att en majoritet av kvinnor med husdjur som flyttat till skyddat boende inte kan ta med sig sitt husdjur, utan dessa blir istället kvar hos den våldsutövande partnern. För många människor utgör djuret en trygg punkt och ett emotionellt stöd och att lämna djuren kvar i hemmet kan därför ha kraftigt negativa känslomässiga och psykologiska effekter (Flynn 2000). Dessa effekter leder till att en del kvinnor väntade med att söka skyddat boende då de var oroliga för sitt djurs säkerhet (Flynn 2000). Enligt NCK är hot om våld riktat mot husdjur en form av psykiskt våld (NKC u.å.a) ägnat att demonstrera att våldsutövaren har makt över liv och död och på så vis skrämna den våldsutsatta (Nordén & Holmberg 2016). Avlivning av unga och friska djur förekommer som ett sätt att förstärka detta maktförhållande (Nordén & Holmberg 2016).

Ur smådjursklinikens perspektiv utgör detta maktförhållande ett svårhanterat problem vid behandling och avlivning (Nordén & Holmberg 2016). Att fastställa vem som är den juridiska ägaren av djuret är svårt då registrerad ägare i djurID eller Jordbruksverkets hundregister inte nödvändigtvis behöver vara den juridiska ägaren (Svenska Kennelklubben 2015; Lunds tingsrätt T 5039-18). Göteborgs tingsrätt (T 2660-10) menar att den som erlagt köpeskillingen är juridisk ägare av djuret. Tingsrätten menar också att det stärker ägaranspråket att vara registrerad ägare i Jordbruksverkets hundregister samt som försäkringstagare (Göteborgs tingsrätt T 2660-10). Lunds tingsrätt (T 5039-18) däremot, anser inte att registrering i Jordbruksverkets hundregister stärker ägaranspråk, utan fastslår att juridisk ägare är den som köpt djuret. I ett uppmärksammat fall hade en part (part A) erlagt köpeskillning och ursprungligen registrerats som ägare i Jordbruksverkets hundregister samt som försäkringstagare. Dennes dotter (part B) hade senare, på grund av att hon av part A utsatts för grov fridskränkning lämnat hemmet och flyttat till skyddat boende samt beviljats skyddade personuppgifter. Part B hade tagit hunden med sig i flytten. Part A anmälde part B och hundens försvinnande efter 2 år och cirka 1 år därefter ändrades part B till registrerad ägare i Jordbruksverkets hundregister och part A slutade betala hundens försäkringspremie snart därefter. Tingsrätten anser inte att dessa förändringar påverkar ägandeförhållandet och fastställer att part A är ägare (Lunds tingsrätt T 5039-18).

2.3. Regeringens sjätte jämställdhetsmål ur djurskyddsperspektiv

År 2006 antog Sveriges riksdag jämställdhetsmål (Jämställdhetsmyndigheten 2019) och 2016 presenterade regeringen strategier för att uppnå de sex jämställdhetspolitiska delmålen. Det sjätte målet lyder att “mäns våld mot kvinnor skall upphöra”. Som ett led i uppfyllandet av detta har ett brett myndighetssamarbete inletts och initiativ har tagits till regionala samverkansgrupper mot våld i nära relationer. Inom ramarna för detta arbetar bland annat Länsstyrelserna, Socialtjänsten och Polisen närmare varandra för att identifiera fler utsatta människor och djur. (Skr. 2016/17:10) Länsstyrelsen i Västmanland var en av de första i Sverige att rutinmässigt göra orosanmälningar om barns levnadsförhållanden till Socialtjänsten, om de vid djurskyddskontroll upptäckte allvarliga brister i djurhållningen. De uppskattar att de gör orosanmälningar kring ungefär femtio barn och femton vuxna per år. (Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) 2017)

Dock lyder Socialtjänsten under tystnadsplikt och stark sekretess för sina brukare, vilket begränsar personalens möjlighet att anmäla brister i djurhållning till Länsstyrelsen (Socialstyrelsen 2012). Det finns emellertid en möjlighet för personal inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst att, under vissa förutsättningar, bryta sekretessen av djurskyddsskäl. Bestämmelsen kallas lex Maja, 10 kap. 20 a § Offentlighet- och sekretesslagen (SFS 2009:400) och trädde i kraft 2019. Den stipulerar att i fall där personalen i sin tjänsteutövning påträffar djur som är uppenbart vanvårdat, sjukt, skadat eller misshandlat får en anmälan till länsstyrelse eller polis upprättas. Betoning ligger på att anmälaren måste se djuret och att det för en person utan förkunskaper är uppenbart att djuret behöver hjälp samt att djurets situation inte går att förbättra genom kommunikation med djurhållaren. Det understryks också att lex Maja innebär en möjlighet att bryta sekretessen, inte ett tvång. (Socialstyrelsen & eHälsomyndigheten 2019)

2.4.1. 2.4. Smådjursklinikens ansvar

Lagstadgat ansvar

Enligt lag har all djurhälsopersonal en plikt att anmäla misstankar om att djur vanvårdas eller utsätts för misshandel. Djurskyddslagen 8 kap. 18 § stipulerar att “Om den som tillhör djurhälsopersonalen enligt lagen (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård i sin yrkesutövning finner anledning att anta att djur inte hålls eller sköts i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen eller de EU-bestämmelser som lagen kompletterar, ska han eller

hon anmäla detta till kontrollmyndigheten, om inte bristen är lindrig och rättas till omgående.” (SFS 2018:1192). Jordbruksverkets tolkning av lagtexten är att formuleringen “finner anledning att anta” innebär en låg grad av misstanke, men att mindre allvarliga missförhållanden bör ha pågått under en längre tidsperiod för att anmälningsplikten skall träda in (Jordbruksverket 2010). Anmälningsplikten träder också in vid brott mot Brottsbalk 16 kap. 13§, som lyder ”Om någon uppsåtligt eller av grov oaktsamhet, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år.” (SFS 1962:700). I det senare fallet bör polis underrättas.

Möjligheter att påverka

2.4.2 För djurhälsopersonal finns ingen anmälningsplikt vad gäller oro för att barn och vuxna lever i en utsatt position (Socialstyrelsen 2014). Det finns däremot lagstöd för att göra en orosanmälan. Socialtjänstlagen 14 kap. 1c§ behandlar allmänhetens ansvar och utläses “Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden” (SFS 2001:453). Den tystnadsplikt för djurhälsopersonal som stipuleras i Lag om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård 2 kap. 4 § är inriktad på djurägarens ekonomiska och affärsmässiga intressen (SFS 2009:302) och står inte i strid med möjligheten att dela information om utsatta människor och djur till socialtjänst, länsstyrelse, polis eller andra djurkliniker (Nordén et al. 2016).

Djurägare som utövar eller utsätts för våld har en tendens att byta klinik ofta för att undgå att väcka misstankar om missförhållanden (Nordén & Holmberg 2016). Då många kliniker tillämpar sekretess på journaler och ägaruppgifter kan det, trots att lagrum finns för att dela information med andra kliniker (Nordén & Holmberg 2016), vara svårt att genomföra praktiskt. Därav är samarbete med och anmälningar till kontrollinstans av stor vikt för att följa upp brister i djurhållningen. Berglund (2016) finner att år 2013 var endast 4,3% av de inkomna anmälningarna till Länsstyrelsen Norrbotten gjorda av djurhälsopersonal. År 2015 hade andelen inkomna anmälningar från djurhälsopersonal stigit till 10,5%. Samtliga tillfrågade djurskyddshandläggare ansåg att tidigare anmälningar och hur allvarliga förseelser som funnits vid tidigare kontroller påverkade hur de hanterade senare inkomna anmälningar. I arbetet diskuteras även huruvida djurhälsopersonal skulle kunna underrätta Länsstyrelsen istället för att göra en formell anmälan. I sammanhanget syftar detta främst till slakteriveterinärer som i sin yrkesutövning påträffar skadade djur som sedan slaktas och att den inlämnade anmälan då bedöms vara obefogad

(Berglund 2016)³. Örnstj (2016) finner att 33% av de 51 respondenterna verksamma i smådjurssjukvård i efterhand anser att de borde ha anmält en djurägare, men vid det aktuella tillfället valde de att avstå. Flera av dessa angav som förklaring till varför de avstod var att djuret avlivades i samband med besöket och att djurets lidande med det var avslutat (Örnstj 2016).

Social hållbarhet

Smådjurskliniken har inte enbart ansvar för djurs välbefinnande, utan även ett ansvar för sin personal. Djurhälsopersonal ställs dagligen inför psykiskt påfrestande situationer där de träffar sjuka djur, skall avliva djur, bemöta rädda och ledsna djurägare och samtidigt hålla en professionell och empatisk attityd. Detta anses vara bidragande orsaker till att djurhälsopersonal i stor utsträckning lider av psykisk ohälsa och att självmord är vanligt i yrkeskategorin (Milner et al. 2015).

Figley (1995) definierade empatitrötthet, på engelska compassion fatigue, som "secondary traumatic stress" (Figley 2002), vilket innebär att de som arbetar med eller befinner sig i närheten av individer som utsatts för ett trauma, exempelvis terapeutisk personal samt familj och vänner, själva blir utsatta för och påverkade av traumat. Medmänsklighet grundar sig i de psykologiska och sociala faktorer som omfattar omsorgstagande av andra, det vill säga empati, tillgivenhet, ansvar, fostran och bevarande. I de situationer där mottagande part, alltså den som utsätts för traumat sekundärt, upplever sig att i ej tillfredsställande grad lyckats ta hand om den primärt utsatta, kan det följaktligen leda till en maladaptiv stress. Med andra ord innebär detta att mottagande part upplever mer negativ påverkan av situationen än positiv. Detta kan i förlängningen leda till empatitrötthet. Empatitrötthet kan därför klassificeras som en form av utbrändhet där individen känner sig skuldbelagd eller har ångest över att inte gjort mer för att hjälpa den utsatte. Det kan till exempel handla om att individen ej har förhindrat skada eller dödsfall, försummat sin plikt eller valt att avstå från att agera eller hjälpa den primärt utsatta. (Figley 2002)

Ytterligare en aspekt som inverkar på den upplevda arbetsmiljön är förmågan att själv kunna påverka. Sexton et al. (2000) studerade verksamhet med tydlig hierarkisk struktur inom humanvården, där hierarki beskrevs som att seniora medarbetare ej välkomnade återkoppling från juniorer. I studien svarade majoriteten (94%) av tillfrågad intensivvårdspersonal att de inte ville arbeta utifrån dessa hierarkiska premisser. Som kontrast till dessa 94% var responderande kirurger i studien förhållandevis positiva den hierarkiska strukturen, då endast 55% av kirurerna svarade att strukturen inte var önskad. I linje med detta rapporterade även kirurerna en högre grad av upplevt samarbete jämfört med anestesipersonal

³ Notera att Berglunds (2016) studie inkluderar även produktionsdjur och stordjur som hålls som sällskapsdjur. Studien är därför inte direkt representativ för enbart smådjur, vilket den här studien behandlar.

och sköterskor. Det finns dock ingen definition på vad uttrycken juniora eller seniora arbetare står för. (Sexton et al. 2000)

3. Handlingsplan gällande ärenden som rör vanvård eller våld

3.1. Rekommendationer

Riktlinjer framtagna av SVS förordar att kliniker använder sig av färdigställda checklistor ämnade att säkerställa att inga viktiga aspekter försummas vid omhändertagande av djur som misstänks ha utsatts för våld eller vanvård. Organisationen har färdigställt checklistor och sammanställt information kring lagstiftning, ansvarig myndighet samt vilka ytterligare resurser som finns tillgängliga. Dessa täcker in flera möjliga scenarion och erbjuder lämpliga rutiner för att hantera desamma. Bland annat rekommenderas att följande finns tillgängligt:

- Checklistor och blanketter för dokumentation av skador och anamneser
- Lämpliga åtgärder om patienten är ett djurskyddsfall
- Blankett för djurskyddsutlåtande
- Instruktioner till hur det levande eller döda djuret skall hanteras och vem det kan överlämnas till
- Rutiner för insändning av döda djur för obduktion
- Regler kring tvångsavlivning av djurskyddsskäl
- Lämplig dokumentation inför utfärdande av rättsintyg
- Handfasta protokoll för dokumentering av hud- och skelettskador för hund respektive katt
(SVS, u.å.)

3.2. Aktionsordning: FBDA-Principen

Enligt den handlingsplan som tagits fram av Se Sambandet och Svenska Djurskyddsföreningen bör en smådjurskliniks handlingsplan innehålla dels information om vilken typ av skador som bör uppmärksammas samt vilka beteenden utsatta djur kan uppvisa, utöver fysiska skador. Den bör även innefatta exempel på beteenden som kan indikera att djurägaren utövar våld eller att djurägaren själv är utsatt för våld (Holmberg et al. 2018). Om dessa tycks stämma

in rekommenderas att åtgärder enligt FBDA-principen tillämpas. Dessa innefattar att fråga (F) om förekomst av våld i hemmiljön, bekräfta (B) djurägaren om eller när denne berättar känslig information, att dokumentera (D) djurets skador samt djurägarens utsaga och att slutligen agera (A). (Nordén et al. 2016)

FBDA: Fråga

En utredning genomförd av Brottsförebyggande rådet fastställer att väldigt få utsatta för våld i nära relationer självmant anmäler eller berättar för sjukvårdspersonal om sin utsatthet. Det vanligaste skälet till att inte anmäla var att den utsatte ansåg att händelsen var en småsak som inte kunde anses vara våld. Testpersonerna tolkade däremot frågor om våld som upplysande och menade att de konkreta exempel som gavs kunde hjälpa människor förstå att de är utsatta för våld. (Frenzel 2014)

Schiller (2016) visar att akutsjuksköterskor inom humanvården har en vilja att tala om våld med våldsutsatta vuxna, men att de trots detta ibland avstår. Brist på utbildning samt brist på fastställda rutiner listas som faktorer som försvårar kommunikation med patienterna (Schiller 2016). Inom mödravård är även tidsbrist, kort patienttid, personalbrist, säkerhetsfrågor samt personalens egen upplevelse av våld parametrar som minskar personalens benägenhet att fråga om våld (Mezey et al. 2003). Waalen et al. (2000) menar att det hos yrkesutövare inom humanvård finns en känsla av att det är förolämpande att fråga en patient om våld (Waalen et al. 2000). Dock påvisar flertalet studier att frågor om våld tvärtom mottagits positivt av merparten kvinnliga patienter (Rodriguez et al. 1996; Chang et al. 2005). En studie av Boyle och Jones (2006) visar endast 8,4% av de 1452 respondenterna ansåg att frågorna var oacceptabla. Vid uppföljning ett år senare sågs en koppling mellan att ha funnit frågorna oacceptabla och att sedan det tidigare frågetillfället ha utsatts för våld (Boyle & Jones 2006). Chang et al. (2005) finner att hur frågan ställs och vilka strategier som används för att hjälpa den våldsutsatta är grundläggande för att skapa förändring. I artikeln framhålls att människor var mer benägna att tolka frågorna positivt om de informerades om varför frågorna ställdes samt om samtalen upplevdes mer som ett informationsutbyte än som ett förhör (Chang et al. 2005).

FBDA: Bekräfta

Att sjukvården har en strategi för att hantera de svar den utsatte ger är essentiell för att samtalen skall vara produktiva. Att våldsutsatta känner sig missförstådda, är rädda att sjukvårdspersonal inte skall tro på deras utsaga, att de inte bemöts med respekt och förståelse ökar risken att själva samtalen upplevs som en kränkning. En kvalitativ studie utförd i Sverige år 2014 indikerar att våldsutsatta kvinnor var besvikna på bemötandet de fått inom vården och att de upplevt sjukvårdspersonal som oempatiska, otåliga och ovänliga (Pratt-Eriksson et al. 2014). Enligt Häggblom

och Möller (2007) upplevde kvinnor att de blottade sin själ för sjukvårdspersonalen, men att känslan av skuld och skam ökade om de inte bemöttes respektfullt och försäkrades att de inte bar skuld till våldet. Kvinnorna efterfrågade också mer information, dock redogjordes i artikeln inte exakt vilken typ av information. Flera kvinnor i studien hade önskat att sjukvårdspersonalen hade tagit större ansvar och mer kommando, då de själva var så manipulerade av sin våldsamme partner och så utmattade att de inte visste hur eller om de borde agera. Stöd av den typen hade de dock upplevt i kontakt med Polisen, som samtliga kvinnor i studien benämnde i positiva ordalag. Även om bara ett fåtal fall hade lett till åtal, hade flertalet ärenden registrerats inför eventuella framtida rättsfall. (Hägglom & Möller 2017)

FBDA: Dokumentera

3.2.3 Om misstanke väcks gällande att husdjuret utsatts för våld eller vanvård bör besöket dokumenteras noggrant. Bland annat fysiska skador, vilka undersökningar som gjorts och resultat därav, information om besöksorsak och vilken kommunikation som haft med djurägaren är mycket viktig information att ha som stöd om ärendet senare utreds. Då många parametrar skall dokumenteras är färdiga checklistor ett bra hjälpmedel, liksom klara rutiner för journalföring. Gällande dokumentering i journal skall även djurägarens säkerhet beaktas och anteckningar kan med fördel döljas i journalen för att minimera risken att våldsutövaren genom att begära ut journalen tar del av misstankarna. (Holmberg et al. 2018)

3.2.4. FBDA: Agera

Handlingsplanen framtagen av Se Sambandet och Svenska Djurskyddsföreningen innehåller en beskrivning av lämpligt tillvägagångssätt efter identifiering av våldsutsatta djur. Att gå vidare med en anmälan är mycket viktigt eftersom en tidig upptäckt av våld mot djur även kan bidra till att minska människors utsatthet. Att fatta beslut om vilka fall som bör anmälas eller inte kan däremot vara svårt. Värt att ha i åtanke är dock att djurhälsopersonalens anmälningsplikt omfattar krav på att anmäla misstanke om vanvård eller våld mot djur, medan själva utredningen av misstankarna ligger på länsstyrelse, polis eller i de fall där även barn misstänks utsättas för våld, på Socialtjänsten. Det finns dock flera steg som klinikerna kan ta för att underlätta för sin personal. Fastställda rutiner med tillvägagångssätt för djurskyddsanmälan till länsstyrelse, polis eller orosanmälan om barn bör finnas tillgängligt liksom rutiner för hur journalföring sker om kunden har skyddad identitet. Det rekommenderas också att en huvudansvarig för samtliga djurskyddsfall utses, vilken då bör vara väl insatt i ämnet och kan skriva under samtliga anmälningar. Handlingsplan och stöddokument skall vara lättåtkomligt och känt av personalen. (Holmberg et al. 2018)

4. Material och metod enkätstudie

4.1. Tillvägagångssätt

För att få svar på frågor gällande förekomst av handlingsplan för situationer rörande våld mot djur och våld inom nära relationer på svenska smådjurskliniker har en enkät (bilaga 1) skickats ut till 14 smådjurskliniker. Dessa svar har sedan sammanställts och resultatet har jämförts med svensk och internationell forskning, tillämpbar lagstiftning samt den handlingsplan som Se Sambandet och Svenska Djurskyddsföreningen gemensamt har tagit fram.

4.2. Urval och studieupplägg

Till studien valdes primärt 16 smådjurskliniker ut. Urvalet utgjordes utifrån kriterierna att klinikerna har akutmottagning samt bemannad vårdavdelning nattetid. Dessa kontaktades via e-post med initial förfrågan om deltagande i enkätstudien. Då endast fyra kliniker inledningsvis ställde sig positiva till deltagande utvidgades urvalet till större kliniker i Sverige som vid frågetillfället hade kvälls- och helgöppet. Totalt tillfrågades 31 kliniker och djursjukhus om de kunde delta i enkäten, varav 14 accepterade. Av dessa var åtta knutna till företaget Evidensia, fyra till företaget Anicura och två var fristående. Vidare efterfrågades svar från respondenter med utökat ansvar. Kontakt med klinikerna innan genomförande av enkäten visade att en klar majoritet av personal med utökat ansvar var veterinärer. Totalt inkom 14 svar från 13 kliniker. En person per klinik svarade på enkätens frågor, med undantag av en klinik där två individer svarade.

Enkäten innehöll frågor om förekomst av handlingsplan för fall som misstänks sammanlänkas med NAI, vanvård, våld i nära relationer samt våld mot barn. När kliniken svarade jakande ställdes följdfrågor angående anmälningsfrekvens till polis, länsstyrelse och socialtjänst, liksom frågor om personalens utbildning inom hantering av dessa fall. Tre av frågorna var obligatoriska: Har kliniken en handlingsplan vid misstanke om vanvård och våld mot djur; har kliniken en rutin för att bekräfta djurets identitet och ägare före avlivning, samt att respondenten

besvarar vilken yrkesposition de innehar på kliniken. Övriga frågor var frivilliga och således varierar antal inkomna svar på varje enskild fråga något.

Respondenterna fick tillgång till den webbaserade enkäten via en länk och vid inskickat svar tilldelades svarsserien automatiskt ett anonymt identifikationsnummer. Identifikationsnumret var enbart kopplad till svarsserien och hade ingen anknytning till respondentens IP-nummer, mailadress eller dylikt. Inga personuppgifter sparades i samband med genomförandet av enkäten, vilket förklarades för respondenterna. Detta presenterades tillsammans med information om att resultatet skulle komma att inkluderas i ett kandidatarbete inom djursjukskötprogrammet på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), samt att arbetet skulle komma att publiceras i Epsilon, SLS:s arkiv för studentarbeten. Respondenten kunde sedan välja att acceptera eller neka dessa villkor. Samtliga respondenter inkluderade i enkäten gav samtycke.

5. Resultat enkätstudie

5.1. Respondenter

Totalt erhöills 14 svar från 13 kliniker. Från en klinik erhöills svar från två respondenter, varav den ena hade administrativt ansvar och den andre var verksam i den kliniska verksamheten. Eftersom dessa representerar samma klinik, samt angav vilken klinik de representerar, fattades beslutet att enbart inkludera ett svar i resultatet. På eget förslag ströks den kliniskt verksamma då hen ansågs sig oinsatt i frågan.

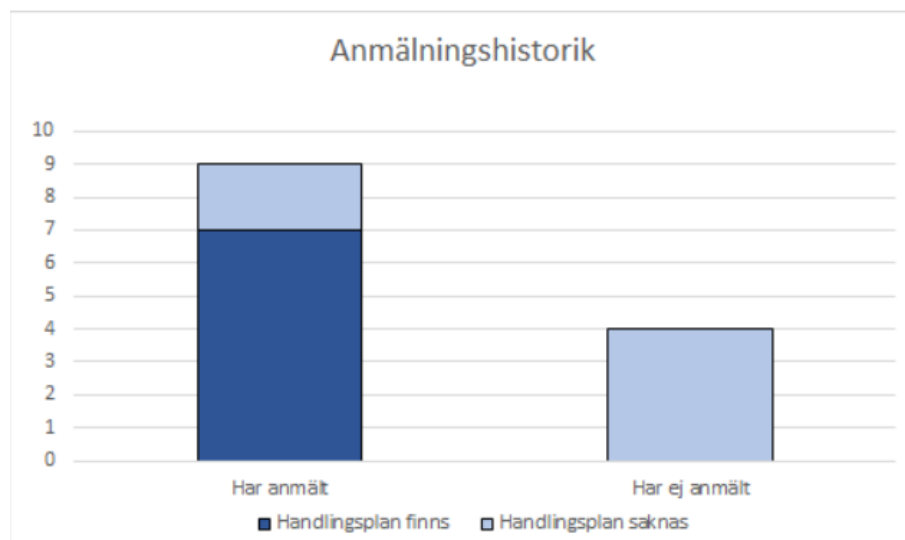
Respondenterna ombads att uppge sitt yrke samt i vilken position de arbetar på kliniken. I händelse av att respondenter arbetar i flera roller, exempelvis som både veterinär och enhetschef, ombads denne uppge båda titlarna. Då det i huvudsak efterfrågades svar från personal med utökat ansvar var majoriteten av respondenterna veterinärer, se tabell 1.

Tabell 1. Respondenternas arbetsroll

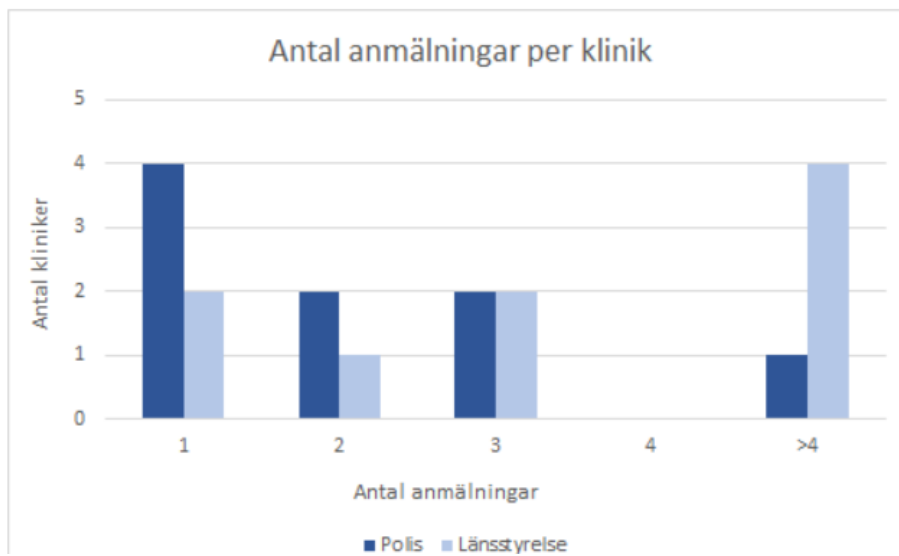
Arbetsroll	Antal
Chefsveterinär	6
Veterinär	6
Klinikchef	3
Veterinärchef	1
Enhetschef	1
VD	1
Djursjukskötare	0
Djurvårdare	0

5.2. Förekomst av handlingsplaner gällande vanvård och våld mot djur

I statistiken behandlades 13 svar från 13 kliniker. Av dessa hade sex kliniker ingen handlingsplan vid ärenden som rör vanvård eller våld mot djur, en klinik hade en handlingsplan vid ärenden som rör vanvård och sex kliniker hade handlingsplaner som inkluderar både vanvård och våld mot djur. Totalt hade nio kliniker under det senaste året gjort anmälningar angående missförhållanden i djurhållningen till antingen Länsstyrelsen eller Polisen. Samtliga sju kliniker med handlingsplan hade under det senaste året gjort anmälningar gällande våld eller vanvård, medan motsvarande siffra för kliniker utan handlingsplan är två (Figur 1). Av de fyra kliniker som inte gjort någon anmälan hade tre kliniker inte heller övervägt att göra någon anmälan, medan en hade övervägt att anmäla men avstått. Angivna skäl till att klinikerna valt att avstå var: oklart tillvägagångssätt, osäkerhet kring hur anmälan bör göras, oro för negativa konsekvenser för kliniken eller sin person samt att misstankarna inte bedömdes vara tillräckligt starka för att försvara anmälan. Klinikernas anmälningsfrekvens visas i nedanstående diagram (Figur 2).

Figur 1. Diagram över antal kliniker (i ental) med respektive utan handlingsplan som har anmält under det senaste året.

Figur 2. Diagram över antal anmälningar till länsstyrelse respektive polis från deltagande kliniker, under det senaste året.

Om läkt eller delvis läkt skada hittades på djuret vid klinisk undersökning var den vanligaste strategin att fråga djurägaren om skadans uppkomst och behandling. Detta var rutin hos 11 kliniker. Flertalet, nio stycken, brukade även kontrollera journalanteckningar för patientens tidigare besök. En klinik kontrollerade också journal för att se om djurägaren har eller har haft fler djur där liknande omständigheter förekommit. I fritext svarade en klinik att det är väldigt individuellt, men att om skadan kan antas påverka djurets nuvarande tillstånd utreds uppkomsten. Det samma gällde om skadan misstänktes bero på våld eller vanvård. I det senare fallet kunde även skadan dokumenteras och kopplas till journalen. En av klinikerna brukade inte följa upp äldre skador om inte dessa misstänktes påverka djurets nuvarande hälsotillstånd.

Vid misstanke om att skador medvetet tillfogats ett djur eller att djuret utsätts för vanvård och beslut om anmälan skall fattas var det till stor del upp till behandlande veterinär. I enkäten var frågan ställd med flervalsoalternativ och 11 kliniker angav svarsalternativet att behandlande veterinär avgör om anmälan skall göras. Två kliniker hade en huvudansvarig som personalen kunde vända sig till och hen avgjorde om ärendet skulle anmälas eller ej. Den ena av dessa två hade som regel att minst två personer skulle diskutera fallet samt att chef skulle involveras före en officiell anmälan från kliniken görs. Det är dock möjligt att anmäla som privatperson. Ytterligare fyra kliniker hade strategier för att ge den behandlande veterinären stöd i beslutet. Dessa innefattade att rådgöra med en senior veterinär för att få ytterligare ett utlåtande, att kunna diskutera ärendet med andra veterinärer vid rond, att kontakt tas med chefveterinär för att fatta ett gemensamt beslut samt att kliniken hade en person utsedd för att diskutera den här typen av frågor med. Fem

kliniker svarade att vid misstanke kan djurhälsopersonal anmäla som privatpersoner och en klinik angav att det aldrig hade varit aktuellt.

På frågan om kliniken under det senaste året övervägt att anmäla fall av vanvård eller misshandel av djur till Länsstyrelsen eller Polisen, men avstått, svarande sex kliniker jakande. Frivillig följdfråga om orsak till att de avstod följde, på vilken sex svar inkom. Där svarade samtliga respondenter att misstankarna inte bedömdes vara starka nog för att försvara anmälan. Två respondenter svarade också att oro för negativa konsekvenser för kliniken eller sin person var bidragande orsaker till att de avstod. Enbart en klinik svarade att tillvägagångssättet för anmälan var oklart och att de kände en osäkerhet kring hur anmälan bör göras. En klinik svarade i fritext att om missförhållanden beror på okunskap hos djurägaren informerar de primärt djurägaren om lämpliga åtgärder och att de först vid upprepad misskötsel väljer att anmäla.

Av de tillfrågade klinikerna uppgav 12 av 13 att de hade en fastställd rutin för att bekräfta djurets och ägarens identitet före avlivning. Den absoluta majoriteten av dessa, 10 kliniker, kontrollerar chipnummer eller öronmärkning. På 11 kliniker kontrolleras legitimation på ägare och hos flertalet kliniker fick ägaren eller personen som inkommit med djuret även skriva under anmodan om avlivning. Tre kliniker krävde fullmakt från ägaren om annan person än ägaren kommer in med djuret för avlivning och en klinik hade som rutin att kontakta den registrerade ägaren om annan person inkommer med djuret. En klinik påpekade svårigheterna i att kontrollera ägandeskap för djuret, eftersom det juridiskt sett inte behöver vara den som är registrerad som ägare i djurID-registret som de facto är ägaren.

5.3. Förekomst av handlingsplaner gällande våldsutsatta människor

Respondenterna tillfrågades om de har en handlingsplan vid misstanke om att människor utsätts för våld i nära relationer, inklusive våld mot barn. Av de 13 svarande hade två kliniker en handlingsplan som involverade både våld i nära relationer samt våld mot barn, övriga saknade fastställd rutin för hantering av dessa fall. Dock svarade fem kliniker, varav en hade handlingsplan, att de brukade följa upp ägarens familjesituation vid misstanke om våld mot djur eller vanvård. Med detta avsågs primärt huruvida barn och ytterligare djur finns i hushållet, inklusive avlidna eller omplacerade djur, vilket också förklarades i frågan. En klinik hade vid ett tillfälle anmält oro för barns situation till Socialtjänsten. Sex av de 13 deltagande klinikerna hade information riktad till människor som utsätts för våld i nära relationer tillgängligt på kliniken.

5.4. Personalens utbildning och beredskap

På två av de 13 klinikerna hade personalen erbjudits utbildning som behandlade sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer. På en klinik hade utbildningen skett internt och den andra kliniken angav svarsalternativet att utbildningen skett via "Föreläsning eller utbildningsdag via Se Sambandet eller liknande". Ingen respondent angav att personalen utbildats i strategier för att kommunicera med djurägare angående våld.

Till de sju kliniker som angett att de hade handlingsplan riktades frågan om personalen har utbildats på handlingsplanens innehåll. Tre respondenter angav att personalen inte utbildats på innehållet i handlingsplanen. På en klinik skedde utbildning under eget ansvar i samband med att handlingsplanen delade ut och på två kliniker gavs en intern utbildning i samband med att handlingsplanen presenterades. En klinik svarade i fritext att de haft diskussion med Länsstyrelsen angående bästa sättet att hantera dessa frågor och en annan klinik hade utsett interna kontaktpersoner som genomgått mer utbildning i ämnet. Övrig personal kunde då vända sig till dessa kontaktpersoner om de fattade misstankar beträffande missförhållanden.

Respondenterna tillfrågades om kliniken hade kontaktperson eller kontaktpersoner hos Polisen, Länsstyrelsen, Socialtjänsten, VOOV och/eller någon kvinnojour. På detta svarade sju respondenter jakande och sex respondenter angav att de inte hade kontaktpersoner hos någon av ovanstående.

6. Diskussion

6.1. Diskussion enkätstudie

Respondenter

- 6.1.1. Studien genomfördes som ett stickprov där 31 av de större klinikerna med kvälls- och helgöppet i Sverige tillfrågades bland annat om huruvida de hade en handlingsplan gällande misstanke om våld mot djur och våld i nära relationer, om deras rutiner vid anmälan kring detta med mera. Motivering till urvalet var att det bedömdes mer sannolikt att dessa kliniker har hanterat situationer med misstanke om våld jämfört med mindre kliniker som endast har öppet dagtid. Då deltagandet i studien var frivilligt innebär detta en risk för ett vinklat resultat, där de kliniker som uppmärksammat ämnet och aktivt arbetar med det är mer benägna att svara, vilket i sin tur ger ett falskt högt resultat av förekomst av handlingsplan jämfört med svenska kliniker över lag. För att delvis försöka kompensera detta var studien blindad, vilket i detta fall innebar att studieledarna visste vilka kliniker som inbjudits att delta, men att svar var anonyma och inte kunde spåras till en enskild klinik eller respondent. Förhoppningen var att detta skulle uppmuntra respondenterna att svara sanningsenligt och inte ange de svar som låter bäst enligt lag och etik. Undantag gäller dock för de två svar som inkom från samma klinik, där respondenterna hade uppgett arbetsplats för att ett av svaren eventuellt skulle kunna uteslutas ur resultatet, vilket så även skedde.

Målsättningen var att nå en kliniskt verksam anställd som dessutom hade god insikt i klinikens administrativa styrning. Då det ofta, trots att även djursjukskötare enligt lag har anmälningsplikt, slutligen är en veterinär som fattar beslut om anmälan riktades frågan primärt till veterinärer med utökat ansvar. Att det vanligtvis var en veterinär som stod för beslut om anmälan bekräftades i den mailkorrespondens som skett med klinikerna före deltagandet i studien. Majoriteten av kontaktpersonerna svarade att det är den för fallet ansvarige veterinären som fattar slutgiltigt beslut om anmälan kommer att ske eller inte och baserat på detta riktades frågorna primärt till veterinärer. Däremot efterfrågades i vilken position respondenten arbetade, för att möjliggöra en bedömning av huruvida respondenterna kan anses besitta liknande

kunskaper. Nio individuella respondenter svarade att de var veterinär, chefsveterinär eller båda dessa, vilket leder till antagandet att dessa nio har jämbördig grundutbildning från svensk eller internationell veterinärutbildning, samt beviljats legitimation i Sverige. Det finns dock inte kännedom om eventuella specialist- eller vidareutbildningar. Även vilka bakgrundskunskaper respondenter från övriga poster besitter saknas kännedom om.

Förekomst av handlingsplaner gällande vanvård och våld mot djur

6.1.2. En studie liknande den i detta arbete fann att 15 av 51 respondenter inom smådjursjukvård i Sverige med säkerhet visste att arbetsplatsen hade utarbetade rutiner för hantering av djurskyddsärenden (Örnsjö 2016). Av de 51 respondenterna var 15 respondenter osäkra på om kliniken hade dylika rutiner och 21 svarade att arbetsplatsen saknade rutiner för hantering av djurskyddsärenden. Dock framgick det inte i studien om samtliga svar härrör från olika kliniker eller om flera svar kan ha inkommit från samma klinik. Det rapporterades däremot vilket län respondenten arbetade i och då 12 län var representerade är således minst 12 kliniker inkluderade i studien. Jämfört med de resultat som presenterats i detta arbete är antalet kliniker med fastställda rutiner för hantering av djurskyddsärenden betydligt lägre i studien av Örnsjö (2016): 29,4% jämfört med 53,8%. Då båda studierna är små samt att urvalet av respondenter skiljer sig åt är det svårt att dra några slutsatser baserat på resultatet. Det bedöms dock möjligt att antalet kliniker med handlingsplan vad gäller djurskydd är under tillväxt, precis som studierna skulle indikera, då en aktiv kampanj bedrivits för att uppmärksamma djurhälsopersonal på sambandet och behovet av handlingsplaner under åren 2018-2019 (Se Sambandet u.å.).

I den nu utförda studien framkom att samtliga sju kliniker som hade handlingsplan gällande vanvård och våld mot djur även gjort anmälningar till länsstyrelse eller polis. Motsvarande siffra för kliniker utan handlingsplan var två, medan de övriga fyra klinikerna utan handlingsplan ej hade anmält. Då tre av de fyra kliniker som ej anmält under det senaste året inte heller övervägt någon anmälan och den fjärde kliniken upplevde osäkerhet kring förfarande vid anmälan, skulle det kunna tolkas som att förekomst av handlingsplan bidrar till att kliniken uppmärksammar och agerar på misstanke om vanvård eller våld mot djur. En annan tolkning av resultatet kan indikera att de kliniker som tidigare uppmärksammat vanvård och våld mot djur har skapat handlingsplaner för att kunna behandla samtliga fall enhetligt. Det är dock svårt att dra en konkret slutsats om detta då studien inte innefattar samtliga smådjurskliniker i Sverige.

Att så många som 11 kliniker frågade djurägaren om äldre skador som hittats på djuret kan tolkas positivt. Detta bör dock ses i ljuset av att kliniken även måste

bedöma rimligheten i förklaringen jämfört med skadan och om dessa inte stämmer överens vara beredd att gå vidare. Nio kliniker uppgav dessutom att de brukade kolla journalen för djuret, vilket är ett bra första steg, men då djurägare som utsätter någon eller utsätts för våld har en tendens att ofta byta klinik kan journalerna sakna uppgifter. En klinik hade även som rutin att kontrollera om djurägaren har eller har haft andra djur registrerade hos dem. Att undersöka förekomst av andra djur i hushållet kan vara ett bra sätt att få en fingervisning om förekomst av våld, då djur ofta används som ett psykiskt påtryckningsmedel och avlivning eller omplacering kan utnyttjas som ett straff mot den våldsutsatta parten (Nordén & Holmberg 2016).

Majoriteten, 12 av 13, av klinikerna i enkätstudien hade dock tydliga rutiner vid avlivning. Som tidigare behandlats kan avlivning vara ett sätt att utöva makt eller straffa någon och att djur som avlivas utan klara medicinska skäl, framförallt unga djur, bör tjäna som en varningsflagga (Holmberg et al. 2018). Som en klinik mycket riktigt påpekat är det juridiska ägandeskapet svårt att fastställa. Med utgångspunkt från detta är det lätt att förstå klinikers svårigheter med att säkerställa att det är djurägaren som begär avlivningen. Flera kliniker i undersökningen kontrollerade och sparade därför även uppgifter till den som begär avlivningen. Genom att dokumentera och journalföra uppgifter av detta slag skapas ett spår som vid behov kan följas och användas som bevis i ett rättsfall (Nordén & Holmberg 2016; Holmberg et al. 2018), både som försvar av klinikens agerande eller för att styrka att en part i nära relation olovligen avlivat en närståendes husdjur.

6.1.3. Förekomst av handlingsplaner gällande våldsutsatta människor

Även om enbart två av de tillfrågade klinikerna har utarbetat en specifik handlingsplan för att hantera misstankar om våld i nära relationer och våld mot barn verkar ändå många kliniker medvetna om sambandet. Att nära hälften av klinikerna erbjuder kunderna information om sambandet och har kontaktuppgifter till exempelvis kvinnojourer kan förhoppningsvis så en tanke hos utsatta, även om de inte är redo att förändra situationen. Undersökningen av Chang et al. (2005) visar att uppbrottsprocessen ofta är ett stegvist förlopp, men att någon specifik händelse utlöser den. En sådan händelse kan ofta vara banal för en utomstående, som en fråga eller en text den utsatte läste, samt att även om det dröjer år tills det egentliga uppbrottet sker är just den händelsen avgörande (Chang et al. 2005).

Att kliniker även följde upp ägarens familjesituation är i vissa fall relevant för djurets nuvarande hälsotillstånd, men det kan också ge en bild av djurägarnas situation. Avvikande beteende hos djur kan härledas till stress över en dålig hemmiljö (Holmberg et al. 2018), något som rimligtvis även påverkar människor som vistas i miljön. Enligt den nu utförda undersökningen hade endast en klinik,

vid ett tillfälle, anmält oro för barns situation. Det är förvisso inte rättvisande att jämföra mot Länsstyrelsen Västmanland vars djurskyddsinspektörer anmäler oro för ungefär 50 barn per år, då länsstyrelsens inspektioner sker i hemmet och således ger en direkt inblick i familjens levnadsförhållanden (NCK 2017). Dock kan jämförelsen tjäna som påminnelse att alltid beakta även människors levnadsförhållanden vid misstanke om vanvård eller våld mot djur.

Personalens utbildning och beredskap

6.1.4. De faktorer som listas som hinder för att fråga om våld inom humansjukvården torde också verka som försvårande faktorer inom djursjukvård. Inom djursjukvård finns en parameter att ta extra hänsyn till när sambandet diskuteras, nämligen att djurhälsopersonal inte har samma insikt i hur humansjukvårdens organisation ser ut som personal inom humanvården. Därav torde det vara lättare att hitta rätt instans att referera en våldsutsatt människa till om en arbetar i humansjukvården. Att smådjurskliniken redan på förhand har kontaktpersoner på socialtjänst, länsstyrelse, polis och kvinnojour kan förenkla processen med att hänvisa våldsutsatta människor till rätt instans. Kontakt med Länsstyrelsen kan dessutom vara användbart vid misstankar som rör djurens välfärd.

Utifrån studiens resultat kan djurhälsopersonalens kunskap i ämnet variera. På två av klinikerna hade personalen utbildats om sambandet och på fyra kliniker hade utbildning i handlingsplanens innehåll skett. Dock hade ingen klinik utbildat sin personal i strategier för att tala med djurägare om våld. För att personal skall känna sig trygga i sin bedömning och i sitt beslut krävs både kunskap och förståelse för ämnet, men även förmågan att kommunicera både med djurägare och kollegor (Schiller 2016).

Liknande situation beskrivs när anmälan av djurskyddsskäl skall göras. Örnstjöm (2016) studerade hur säkra djurhälsopersonal kände sig när de ska fatta beslut om anmälan. Av de 51 respondenterna uppgav 17 att de kände sig "inte så säkra" eller "väldigt osäkra" på hur de skall gå tillväga för att anmäla en djurägare. Utöver detta angav 19 stycken att de kände sig "inte så säkra" eller "väldigt osäkra" på när en anmälan var befogad (Örnstjöm 2016).

6.2.1.

6.2. Diskussion litteraturstudie

Nyttjandet av tidigare forskning och dess applicerbarhet

I uppstarten användes SLU-bibliotekets söktjänst Primo till att söka litteratur. Då relevanta artiklar påträffades utforskades även deras referenser, för att på så vis vidga litteratursökningen. En stor del av de artiklar som använts som underlag är

baserade på studier utförda i Storbritannien och USA. En viktig aspekt att beakta vid granskning av denna litteratur är dels den kulturella skillnad som kan finnas mellan dessa länder och Sverige, samt att beakta tidpunkt för studierna. Den tidigast daterade artikeln som nyttjats är publicerad år 1971, följd av forskning från 1980- och 1990-talet. Detta ger ett långt tidsspann att ta hänsyn till då även senare material, från tidigt 2000-tal fram till 2020, nyttjats. Till denna litteraturgranskning har dock även äldre material bedömts vara aktuellt. Vid bedömning av studiers relevans baserat på eventuella kulturella skillnader sållades utländska studier baserade på lagar och domslut bort, då lagstiftning och definition av vad som utgör ett brott skiljer sig åt mellan länder. Däremot ansågs studier relaterade till relationer mellan människor och djur, mänskliga relationer och upplevelser relevanta även om de utförts utomlands och ett flertal sådana studier har inkluderats i arbetet. I den mån det varit möjligt har svensk forskning prioriterats, men då en relativt liten mängd svensk forskning finns tillgänglig utgörs källmaterialet till stor del av internationell forskning.

Insatser mot våld i nära relationer och våld mot djur

6.2.2.

Att våld i nära relationer beskrivs som ett samhällsproblem i senare forskningsrapporter (Hradilova Selin 2009) visar tydligt vilka framsteg som gjorts i att medvetandegöra problemet. De politiska ställningstaganden som gjorts i och med införandet av regeringens sjätte jämställdhetsmål år 2006 och de gemensamma arbetsinsatser som påbörjats till följd av detta indikerar en påtagligt förändrad samhällssyn på intimt partnervåld. Även om framsteg har gjorts kvarstår mycket förändringsarbete. Kvinnor är fortsatt den mest utsatta gruppen även om våld mot män (Hradilova Selin 2009) och våld mot djur (Nordén & Holmberg 2016) börjar ges mer uppmärksamhet. Genom att se även husdjur som en del av familjen kan våld upptäckas och stävjas tidigare och därför är kunskap om sambandet viktigt både inom humanvård, djursjukvård och rättsväsende. Flertalet studier visar också på att våld kan uppkomma som ett inlärt beteende hos barn som växt upp i en våldsamt miljö (Kellert & Felthous 1985; Tapia 1971; Felthous 1980). Detta förstärker betydelsen av att från samhällets sida ingripa när någon utsätts för våld

6.2.3 och vad gäller att identifiera våldsutsatta djur är djurhälsopersonal den bäst lämpade gruppen.

Lagstadgat ansvar

Konsekvenserna av en utebliven anmälan kan bli allvarliga. För djurhälsopersonal kan en disciplinpåföljd enligt bestämmelserna i Lag om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård (SFS 2009:302) vara aktuellt. För djur och djurägare kan det dock innebära ett allvarligt trauma där patienten blir kvar hos en våldsutövande människa och löper fortsatt risk att skadas. För en våldsutsatt djurägare kan

konsekvenserna av att personal inte uppmärksammar en situation som innefattar våld variera: Från förlängd till fortlöpande våldsutsatthet, att barn i hushållet börjar skada eller döda djur, eller att offret utsätts för den traumatiska upplevelse det innebär att se sitt djur hotat och skadat (Ascione 1998). Det kan dessutom innebära att det vid ett senare rättsfall saknas bevisning till stöd för att djuret utsatts för våld. Även om ingen omedelbar anmälan görs är det viktigt att dokumentera skador. Vid en granskning av åklagarnas handläggning av ärenden som rör djurplågeri och brott mot djurskyddslagen framhålls att veterinärmedicinsk dokumentation är av stor betydelse för förundersökningens resultat (Utvecklingscentrum Malmö 2013).

Smådjursklinikens möjligheter att påverka

- 6.2.4. Att djurhälsopersonal skall kunna underrätta Länsstyrelsen istället för att göra en formell anmälan, vilket dryftas av Berglund (2016), skulle således fungera mer som en samlingsportal för låggradiga misstankar. Detta gäller i huvudsak för misstankar som på egen hand inte bedöms försvara anmälan, utan skulle ses mer som ett mönster. Det positiva med registrering av låggradiga misstankar skulle vara dels att fler våldsutsatta djur kommer till myndigheternas kännedom, men framför allt skulle en upptrappning av våldet tydliggöras. Att våld i nära relationer successivt trappas upp och att allt grövre våld accepteras, även kallat våldets normaliseringsprocess, är väl dokumenterat (Lundgren 2014). Genom att följa utvecklingen av husdjurets levnadsförhållanden ökar möjligheten att fler våldsutsatta människor upptäcks i ett tidigt skede (Munro & Munro 2008).

Djurhälsopersonal skulle även kunna erbjuda mer stöd till socialtjänst, hemtjänst eller annan yrkesgrupp som kan komma i kontakt med vanvårdade eller våldsutsatta djur. Lex Maja innebär förvisso en möjlighet att bryta sekretess, men kriterierna för att försvara anmälan enligt Lex Maja är högt satta och det är troligt att personal som omfattas av sekretess enligt SFS 2009:400 inte känner sig trygga med var gränsen går. En dialog med djurhälsopersonal, utan att några personuppgifter uppges, skulle kunna erbjuda ett värdefullt stöd då beslut skall tas. Enligt Lex Maja skall personal som omfattas av sekretessen i första hand, före en anmälan görs, försöka komma tillrätta med problemet tillsammans med djurägaren. Om vårdpersonalen inte själva har erfarenhet av skötsel av det aktuella djurslaget, eller erfarenhet kring djur överhuvudtaget, är det uppenbart svårt för dem att utbilda djurägaren i skälig skötsel av djuret. Möjligheten att få stöd av djurhälsopersonal i utformandet i en anpassad plan för skötsel av djuret skulle kunna leda till bättre levnadsförhållanden för djuret, trygghet i situationer som innefattar att informera djurhållaren om lämplig skötsel och mindre psykisk påfrestning för både djur, djurhållare och vårdpersonal.

Social hållbarhet

Det är viktigt att identifiera orsakerna bakom en utebliven anmälan, oberoende av vem som väljer att avstå att anmäla. Det kan exempelvis bero på bristande bevis vid undersökningen eller otillräcklig tid att tillgå vid besöket, vilket leder till att djurhälsopersonalen inte får möjlighet att göra en korrekt utredning och vidta lämpliga åtgärder.

En annan möjlig orsak är empatitrötthet, vilket enligt Figley (2002) kan leda till att individen väljer att avstå från att agera och hjälpa den primärt utsatta, i det här fallet djur och djurägare. Empatitrötthet kan till stor del motverkas med rätt och tillräcklig utbildning, samt genom att det finns strukturer för att under pågående situation stötta den personal som hjälper de primärt utsatta. Det är även viktigt att i ett tryggt forum efteråt kunna diskutera, utvärdera och se situationen ur ett realistiskt perspektiv. (Figley 2002)

Sexton et al. (2000) styrker tesen att i en situation med starkare hierarkisk struktur kommer de med högre position i strukturen att vara mer nöjda med arbetet än dem med lägre position, möjligen då deras åsikt i slutändan väger tyngre eller helt överstiger åsikten hos en anställd längre ner i hierarkin. Trots att resultatet från studien gäller humanvården går det att utan större svårighet översätta detta till arbete i djursjukvården. Samtlig djurhälsopersonal har anmälningsplikt, men enligt information inhämtad före studiens start framkom att på absoluta majoriteten av klinikerna var det en veterinär som fattade slutgiltigt beslut om officiell anmälan från klinikens sida. Detta kan sannolikt komma sig av att det är veterinären som är ansvarig för diagnosticering av patienten. Det kan därför spekuleras i att om en ur övriga djurhälsopersonalen anmäler, trots att veterinären förespråkade att avstå anmälan, finns en möjlig risk att djurhälsopersonalens anmälan skapar friktioner i arbetslaget. Potentiellt kan det då även vara svårt för djurhälsopersonal att under dessa förutsättningar få stöd från övriga i arbetslaget, arbetsledningen eller den som är ytterst ansvarig för klinikens anmälningar. Viss hierarkisk struktur kan dock vara till fördel, om strukturen medger att samtliga i arbetslaget har möjlighet att yttra sig utan att bli avfärdad.

6.3. Diskussion av studiens relevans för djursjukskötare

En god patient- och djurägarkontakt är ofta avgörande för att djurägaren ska få förtroende för personalen och komma tillbaka vid senare besök. På en djurklinik finns en tydlig arbetsfördelning där veterinären genomför en undersökning, sätter diagnos, ordinerar vidare utredning, behandling och medicin. Det är dock ofta djursjukskötaren som tar emot patienten och genomför de åtgärder som veterinär ordinerat. Djursjukskötaren får därmed tillfälle till en informell undersökning av patient vid behandling och kan till exempel hitta sår, skador samt möjligen se avvikande beteenden hos patient eller djurägare. Även vid anamnestagning eller vid hemgångsrådgivning är det vanligen en djursjukskötare som handleder djurägaren. Således är djursjukskötaren ofta den personal som har närmast kontakt med patient och djurägare, medan veterinären kan upplevas som en auktoritetsperson till vilken det kan vara svårt att anförtro sig. Detta innebär i förlängningen att djursjukskötaren får ett ökat ansvar för djurägarens upplevelse. Förhoppningsvis kan en god kontakt med djurägaren leda till ökat förtroende från djurägaren, vilket i sin tur kan medföra att djurägaren anförtror sig till denne. Vid situationer där vanvård eller våld misstänks förekomma är denna tillit essentiell.

Djurhälsopersonalens primära plikt är dock att vårda djuret. Trots att en önskan om att även hjälpa djurägare kan finnas, är det djurets behov som måste gå först. Dessa intressen kan kollidera när vanvård och våld, både mot djur och människa, förekommer i hemmet. Enligt lag skall djurhälsopersonal anmäla misstankar om att djur misshandlas, men kan hamna i ett trångmål om en anmälan riskerar att öka utsattheten hos en redan våldsutsatt djurägaren.

7. Vidare studier

Då det endast finns ett fåtal studier som undersöker de svenska smådjursklinikernas arbete kring frågor som rör sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer, skulle fler studier i ämnet vara intressant. Framför allt kvantitativa studier som kan ge en helhetsbild av den svenska djursjukvårdens arbete i ämnet efterfrågas. Den nu genomförda studien är i sammanhanget mycket liten och inte på något vis heltäckande och undersöker enbart hur ett fåtal kliniker förhåller sig till problemet. Den säger ytterst lite om hur anställda i branschen eller ens anställda på den deltagande kliniken, förhåller sig till ämnet. Det vore synnerligen intressant att undersöka hur de kliniskt verksamma på de kliniker som har en handlingsplan upplever situationer som rör sambandet: Har de anställda hjälp av handlingsplanen? Gör deras utbildning om sambandet att de känner sig säkrare i att hantera situationen? Upplever de anställda på kliniker där sambandet om våld är ett erkänt problem och öppet avhandlas mer stöd från kollegor och chefer än på de kliniker som inte vill se sambandet? Vidare vore studier som jämför olika yrkesgruppers uppfattning och synliggör eventuella skillnader mellan yrkesgruppers inställning till situationer som innefattar våld och vanvård intressant läsning.

En annan aspekt som inte fokuserats på i detta arbete är statistiska data om hur stor del av anmälningarna från smådjurskliniker som leder till insats från länsstyrelse, vidare till polisutredning, åtal och dom. Fortsättningsvis vore en jämförelse av dessa mot statistik från Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) som visar på hur många av de fall som inkommer till dem för obduktion grundat på misstanke om våld faktiskt bedöms bero på våld. Detta skulle kunna jämföras mot klinikernas anmälningsfrekvens - om flertalet av de anmälda fallen faktiskt går vidare till en utredning och i så fall hur detta korrelerar med statistiken från SVA.

8. Konklusion

Granskad litteratur styrker att färdigställda policydokument eller handlingsplaner bidrar till ett bättre omhändertagande av våldsutsatta samt till en mindre psykiskt påfrestande arbetsmiljö för personal inom humanvården. Evidens finns även för att handlingsplaner inom djursjukvård gynnar både djurhälsopersonal och utsatta djur.

Resultatet av enkätstudien visar att av de 13 deltagande svenska smådjursklinikerna hade sju kliniker upprättat en handlingsplan gällande ärenden som rör vanvård och våld mot djur. Samtliga sju hade gjort anmälningar för bristande djurskydd under det senaste året, medan endast två av de sex kliniker som saknar handlingsplan anmält brister i djurskyddet.

Många kliniker, både med och utan handlingsplan, tillämpar liknande strategier för att utreda uppkomst av äldre skador och för att kontrollera ägandeskap inför avlivning. Att från klinikens kontrollera ägandeskap är svårt och det ligger egentligen inte på djurklinikens ansvar att utföra utredningar om brott mot djurskyddslagen har begåtts, utan smådjursklinikens roll är att uppmärksamma och dokumentera. Därför är en detaljerad journalföring av stor vikt både för att rättfärdiga klinikens agerande och för att utgöra underlag vid eventuell rättsak.

Två kliniker har även utarbetat en handlingsplan gällande våldsutsatta människor. En av dessa kliniker har vid ett tillfälle anmält oro för barns situation till Socialtjänsten. I granskad litteratur presenteras att det finns en medvetenhet om sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur hos personal inom humanvård, rättsväsende och djurhälsopersonal, men att få tycks besitta fördjupad kunskap. Detta bekräftas i viss utsträckning av enkätstudiens resultat, där enbart två av klinikerna erbjuder personalen utbildning om sambandet.

Referenser

- Arkow, P. (1992). The correlations between cruelty to animals and child abuse and the implications for veterinary medicine. *The Canadian Veterinary Journal*, vol. 33
- Ascione, F. R. (1998). Battered women's reports of their partners' and their children's cruelty to animals. *Journal of Emotional Abuse*, vol 1 (1)
- Ascione, F. R., Weber, C. W and Wood, D. S. (1997). The Abuse of Animals and Domestic Violence: A National Survey of Shelters for Women who are Battered. *Society and animals*, vol. 5 (3)
- Ascione, F., Weber, C., Thompson, T., Heath, J., Maruyama, M. and Hayashi, K. (2007). Battered pets and domestic violence: Animal abuse reported by women experiencing intimate violence and by nonabused women. *Violence against women*, vol. 13 (4)
- Berglund, B. (2016). *Länsstyrelsens arbete med anmälningsärenden inom djurskyddet: Kan andelen obefogade ärenden sänkas?* Umeå universitet. Kandidatprogrammet inom Miljö- och hälsoskydd (Examensarbete 15 högskolepoäng)
- Bierne, P. (2011). Animal abuse and criminology: Introduction to a special issue. *Crime, Law and Social Change*, vol. 55. ss. 349-357.
- Boyle, A. & Jones, P. B. (2006). The acceptability of routine inquiry about domestic violence towards women: a survey in three healthcare settings. *British Journal of General Practice*, vol. 56 (525): ss. 258-261
- Chang, J. C., Cluss, P. A., Ranieri, L., Hawker, L., Buranosky, R., Dado, D., Mcneil, M. & Scholle, S. H. (2005). Health care interventions for intimate partner violence: What women want. *Women's Health Issues*, vol. 15 (1), ss. 21-30 Elsevier Inc.
- Felthous, A. R. (1980). Aggression Against Cats, Dogs and People. *Child Psychiatry and Human Development*, vol 10 (3), ss. 169-177
- Fernando Tapia, M. D. (1971). Children who are cruel to animals. *Child Psychiatry and Human Development*, vol. 2 (2). ss. 70-77.
- Figley, C. R. (Ed.) (2002). *Treating compassion fatigue*. New York: Brunner-Routledge
- Flynn, C. P. (2000). Woman's Best Friend: Pet Abuse and the Role of Companion Animals in the Lives of Battered Women. *Violence against women*, vol 6 (2) DOI:
- Frenzel, A. (2014). *Brott i nära relationer: En nationell kartläggning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. (Rapport, 2014:8)
- Green, B., Oepen, R. S. and Brennan, P. A. (2002). Challenging hierarchy in healthcare teams - ways to flatten gradients to improve teamwork and patient care. *British journal of oral and and Maxillofacial Surgery*, vol. 55 (5), ss. 449-453

- Holmberg, C., Nordén, N., Lilliesköld, T. & Strohmaier, L. (2018). *Handlingsplan att hjälpa våldsutsatta - för personal på djurkliniker*. [Broschyr] Se Sambandet & Svenska Djurskyddsföreningen. Tillgänglig: <https://sesambandet.files.wordpress.com/2019/03/sesam-16-okt-utbl-material.pdf>. [2020-04-16]
- Hradilova Selin, K. (2009) *Våld mot kvinnor och män i nära relationer: Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. (BRÅ Rapport: 2009:12)
- Hägglblom, A. M. E. & Möller, A. R. (2007). Fighting for survival and escape from violence: Interviews with battered women. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, vol. 2 (3), ss. 169–178 Taylor & Francis. DOI:
- Jordbruksverket (2010). Anmälningssplikt för all djurhjälsopersonal. Dnr 34-2552/10. Tillgänglig: https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/scaw-nationellt-centrum-for-djurvalfard/om-scaw/gammalt-material/djurskyddsbedomning-not/kursmaterial-not/anmalningsplikt-for-djurhalsop_enl-28a-dl.pdf [2020-04-18]
- Jämställdhetsmyndigheten (Senast uppdaterad 2019-09-04). Sveriges jämställdhetspolitik. Tillgänglig: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/om-jamstalldhet/sveriges-jamstalldhetspolitik> [2020-04-18]
- Kellert, S. R. and Felthous, A. R. (1985). Childhood cruelty toward animals among criminals and non-criminals. *Human Relations*, vol. 38 (12), ss. 1113-1129
- Lundgren, E. (2014). *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
- Länsstyrelsen i Hallands Län (u.å). *Våld mot djur och våld i nära relationer*. [Broschyr] Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.5776ebef1633fba4a974723/1579851389398/V%C3%A5ld%20mot%20djur%20och%20v%C3%A5ld%20i%20n%C3%A4ra%20relationer.pdf> [2020-04-16]
- Mezey, G., Bacchus, L., Haworth, A. & Bewley, S. (2003). Midwives' perceptions and experiences of routine enquiry for domestic violence. *BJOG : an international journal of obstetrics and gynaecology*, vol. 110 (8), ss. 744–52
- Milner, AJ., Niven, H., Page, K. & LaMontagne, AD. (2015). Suicide in veterinarians and veterinary nurses in Australia: 2001–2012. *Australian Veterinary Journal*. DOI: <https://doi.org/10.1111/avj.12358>
- Munro, H. M. and Thrusfield, M. V. (2001). “Battered pets”: features that raise suspicion of non-accidental injury. *The Journal of small animal practice*, vol. 42 (5), ss. 218–26
- Munro, R. & Munro, H. M. C. (2008). *Animal abuse and unlawful killing forensic veterinary pathology*. Edinburgh: Elsevier Saunders.
- NKC (2017). (Senast uppdaterad 2017-08-10). *Djurskydd agerar för våldsutsatta barn och vuxna*. Tillgänglig: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-kommuner/larande-exempel/visningssida-larande-exempel/?tarContentId=653474> [2020-04-18]
- NKC (u.å.a). *Våldets uttryck och mekanismer*. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/> [2020-06-01]

- NKC (u.å.b). *Ämnesguider om särskild utsatthet*.
<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/sarskild-utsatthet/> [2020-06-01]
- Nordén, N., Holmberg, C. & Se Sambandet (2016). *Till Dig som jobbar med våldsutsatta människor eller djur: Se Sambandet*. [Broschyr] Stockholm: Se Sambandet. Tillgänglig:
https://sesambandet.files.wordpress.com/2017/02/broschyr_se-sambandet_fordjupad.pdf [2020-04-16]
- Parfitt, C., Alleyene, E. (2016). Taking It Out on the Dog. *Society & Animals*, vol. 24 (1). ss. 1-16.
- Pratt-Eriksson, D., Bergbom, I. & Lyckhage, E. D. (2014). Don't ask don't tell: Battered women living in Sweden encounter with healthcare personnel and their experience of the care given. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, vol. 9 (1). DOI:
- Regeringen (2016). *Makt, mål och myndighet- feministisk politik för en jämställd framtid*. Stockholm: Regeringen (Skr. 2016/17:10).
- Rodriguez, M. A., Quiroga, S. S. & Bauer, H. M. (1996). Breaking the silence. Battered women's perspectives on medical care. *Archives of family medicine*, vol. 5 (3), ss. 153–158
- Rowan, A. N. (1993). Cruelty to Animals. *Antrozoös, A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*, vol. 6 (4). ss. 218-220. DOI:
<https://doi.org/10.2752/089279393787002169>
- Schiller, S. (2016). *Vill vi veta? Sjuksköterskors patientsamtal om våld i nära relationer*. Sophiahemmet Högskola. Specialistsjuksköterskeprogrammet inriktning akutsjukvård (Självständigt arbete, 15 högskolepoäng)
- Se Sambandet (u.å.). *Vad vi har gjort*. Tillgänglig:
<https://sesambandet.wordpress.com/om/gjort/> [2020-05-03]
- Sexton, J. B., Thomas, E. J. & Helmreich, R. L. (2000). Error, stress, and teamwork in medicine and aviation: cross sectional surveys. *BMJ (British Medical Journal Publishing Group)*, vol. 320 (7237), ss. 745–749
- SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet L
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet
- SFS 2009:302. *Lag (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård*. Stockholm: Näringsdepartementet RSL
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Stockholm: Justitiedepartementet
- SFS 2018:1192. *Djurskyddslagen*. Stockholm: Näringsdepartementet RSL
- Shepard, M. F., Pence, E. L. (1999). *Coordinating community responses to domestic violence. Lessons from Duluth and Beyond*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc. ss. 208, 275.
- Socialstyrelsen (2012). *Sekretess- och tystnadspliktsgränser: I socialtjänsten och i hälso- och sjukvården*. Socialstyrelsen. (Art. nr. 2012-2-28)
- Socialstyrelsen (2014). *Anmäla oro för barn: Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare*. Socialstyrelsen. (Art. nr. 2014-6-5)
- Socialstyrelsen och eHälsomyndigheten (Senast uppdaterad 2019-10-31). *Sekretessbrytande bestämmelser när djur far illa - Lex Maja*. (Senast uppdaterad 2019-10-31). Tillgänglig:
<https://div.socialstyrelsen.se/juridiskt-stod/sekretessbrytande-bestammelser-nar-djur-far-illa-lex-maja> [2020-04-18]
- Svenska Kennelklubben (2015). *Om äganderätt*. Tillgänglig:
<https://www.skk.se/sv/om-skk/det-har-ar-skk/kontakta-oss/skks-kansli-i->

[stockholm/juridiska-avdelningen/juridiska-fragor-och-svar/om-aganderatt/](https://www.juridiska.se/stockholm/juridiska-avdelningen/juridiska-fragor-och-svar/om-aganderatt/)
[2020-05-04]

- Utvecklingscentrum Malmö (2013). *Tillsynsrapport Djurplågeri och brott mot djurskyddslagen*. Åklagarmyndigheten. (Tillsynsrapport 2013:2)
- Waalén J, Goodwin M. M, Spitz A. M., et al. (2000). Screening for intimate partner violence by health care providers: barriers and interventions. *Am J Prev Med* 19:230–237.
- Örnsjö, M. (2016). *Djurhälsopersonalens anmälningsplikt på smådjurskliniker – en kvantitativ studie om förekomst, kunskap och rutiner*. Sveriges Lantbruksuniversitet. Kandidatprogram inom Etologi och djurskydd (Självständigt arbete, 15 högskolepoäng)

Tack

Ett särskilt tack vill vi rikta till de kliniker som valde att svara på enkäten och således gav oss värdefull information att arbeta med. Vi vill också tacka Natalie Nordén på Länsstyrelsen Västmanland - det var din föreläsning som gav oss inspiration till att arbeta med detta ämne. Även våra handledare Ann-Christin Blomquist och Lena Olsén förtjänar ett tack för givna förslag på utformning av arbetet och nya infallsvinklar under arbetsprocessen.

Bilaga 1

Djurklinikers beredskap vid fall av våld mot djur

Sambandet mellan våld inom nära relationer och våld mot djur är väl belagt i flertalet internationella och nationella studier. Som ett led i att uppfylla regeringens 6:e jämställdhetsmål - Att mäns våld mot kvinnor skall upphöra, arbetar nu Länsstyrelserna, Socialtjänsten och Polisen närmare för att gemensamt identifiera fler utsatta kvinnor, barn och djur. Djurhälsopersonal utgör en värdefull länk i arbetet, då de i sin yrkesutövning kan träffa både utsatta och förövare.

Via denna frågeenkät hoppas vi få insikt i om svenska djurkliniker tillämpar detta sambandsperspektiv vid patientbesök som misstänks bero på att djuret utsatts för våld eller vanvård. Även om er klinik sällan eller aldrig träffar på fall som misstänks bero på våld eller vanvård skulle vi uppskatta om ni svarar på enkäten.

1. Klinikens beredskap

Att agera vid misstanke om att djur och människor skadas i sin hemmiljö är svårt och känsligt både för djurhälsopersonal och de människor som utsätts. För att stötta djurhälsopersonal om denna situation uppstår rekommenderar både Sveriges Veterinärförbund och kunskapscentret Se Sambandet att varje klinik upprättar en handlingsplan. Denna bör omfatta en tydlig tillvägagångsrutin vid besök som misstänks bero på tillfogat våld, även kallat Nonaccidental injuries (NAI), samt besök med mer diffusa indikationer på att inte allt står rätt till hemma. Syftet med denna enkätstudie är att undersöka i vilken utsträckning kliniker använder sig av dessa handlingsplaner.

Har kliniken en handlingsplan vid misstanke om vanvård och våld mot djur?

- Nej
- Ja, vid misstanke om vanvård
- Ja, vid misstanke om våld mot djur
- Ja, både vid misstanke om vanvård och misstanke om våld mot djur

Vid misstanke om att skador medvetet tillfogats ett djur, eller att djuret utsätts för vanvård, hur hanteras det? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Behandlande veterinär avgör om anmälan skall göras
- Djurhälsopersonal kan vid misstanke anmäla som privatpersoner
- Vid misstanke finns en huvudansvarig på kliniken som djurhälsopersonal kan vända sig till. Hen avgör om ärendet skall anmälas
- Det har aldrig varit aktuellt

Annat: _____

Om läkt, eller delvis läkt skada på djuret hittas vid klinisk undersökning, hur hanteras det? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Djurägaren tillfrågas om skadans orsak och behandling
- Tidigare journalanteckningar för patienten kontrolleras
- Tidigare journalanteckningar för djurägarens andra, eller tidigare djur, kontrolleras
- Om skadan inte påverkar djurets nuvarande tillstånd görs i regel ingen ytterligare utredning om dess uppkomst

Annat: _____

Har kliniken en rutin för att bekräfta djurets identitet och ägare före avlivning? *Framför allt när avlivning ej bedöms vara akut på grund av djurskyddsskäl.*

- Ja
- Nej

2. Hur kontrolleras djurets identitet och ägare?

3. Implementering - Djurskydd

Vad som klassas som våld mot djur behandlas i både djurskyddslagen (SFS nr: 2018:1192) och Brottsbalken (SFS nr: 1962:700 16 kap 13 §). En kort sammanfattning från Länsstyrelsen Hallands län lyder:

“Våld mot djur kan vara fysiskt med slag och sparkar eller psykiskt genom att skrämma och skapa en otrygg tillvaro. Det kan också handla om vanvård – att inte se till djurets grundläggande behov av omsorg. Våld mot djur kan även användas för att kontrollera eller hota personer i djurets närhet.”

Har kliniken det senaste året gjort någon anmälan relaterad till misstanke om våld mot djur eller vanvård till Polisen eller Länsstyrelsen?

- Ja
- Nej

4. Uppskatta antalet anmälningar till Polisen det senaste året

- 1
- 2
- 3
- 4
- Fler än 4

Uppskatta antalet anmälningar till Länsstyrelsen det senaste året

- 1
- 2
- 3
- 4
- Fler än 4

5. Har kliniken det senaste året övervägt att anmäla fall av vanvård eller våld mot djur, till Polisen och/eller Länsstyrelsen, men avstått?

- Ja
- Nej

6. Vad var skälet till att ni avstod? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Oklart tillvägagångssätt, osäkerhet kring hur anmälan bör göras
- Oro för negativa konsekvenser för kliniken eller sin person
- Misstankarna bedömdes inte vara tillräckligt starka för att försvara anmälan

Annat: _____

Uppskatta hur många gånger detta förekommit under det senaste året

- 1
- 2
- 3
- 4
- Fler än 4

7. Implementering - Våld i nära relationer

Socialstyrelsen tillämpar en bred definition av vad som klassas som våld. Fysiskt-, sexuellt och psykiskt våld innefattas, liksom att utsätta någon för social eller ekonomisk utsatthet. Hot eller våld riktad mot husdjur, i syfte att påverka en individs beteende, klassas som psykiskt våld.

Har kliniken en handlingsplan vid misstanke om våld i nära relationer eller misstanke om våld mot barn?

- Nej
- Ja, vid misstanke om våld i nära relationer
- Ja, vid misstanke om våld mot barn
- Ja, både vid misstanke om våld i nära relationer och våld mot barn

Följer kliniken upp ägarens familjesituation vid misstanke om våld mot djur eller vanvård? *Med detta avses primärt huruvida barn och ytterligare djur finns i hushållet, inklusive avlidna eller omplacerade djur*

- Ja
- Nej

Har kliniken det senaste året gjort någon orosanmälan relaterad till misstanke om våld mot barn till Socialtjänsten?

- Ja
- Nej

8. Uppskatta hur många gånger kliniken gjort orosanmälningar till socialtjänsten det senaste året

- 1
- 2
- 3
- 4
- >4

9. Finns information riktad till människor som utsätts för våld i nära relationer tillgänglig på kliniken? *Exempelvis visitkort och informationsbroschyrer från kvinnojourer*

- Ja
- Nej

10. Personalens beredskap

Flera faktorer avskräcker människor från att fråga om någon utsätts för våld. En av dessa är att frågan är svår att formulera, och rädsla finns för att frågan kan upplevas kränkande. Även osäkerhet kring hur en bör gå vidare om misstankarna bekräftas avhåller personer från att fråga.

Har personalen genomgått utbildning som behandlar sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer?

- Ja
- Nej

11. Hur har utbildningen skett? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Intern utbildning på kliniken
- Föreläsning eller utbildningsdag via Se Sambandet eller liknande
- Webbkurs via Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)

Annat: _____

Handlingsplanen är en riktlinje till hur fall som misstänks involvera våld skall hanteras. Är personalen utbildad på innehållet i handlingsplanen? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Nej
- Ja, utbildning skedde under eget ansvar i samband med att handlingsplanen delas ut
- Ja, intern utbildning skedde i samband med presentation av handlingsplanen

Annat: _____

Har personalen utbildats i strategier för att kommunicera med djurägare angående våld?

- Ja
- Nej

Har kliniken kontaktpersoner hos Polisen, Länsstyrelsen, Socialtjänsten, VOOV (Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta) och/eller någon kvinnojour?

- Ja
- Nej

12. Stort tack för ditt deltagande i studien!

Nu återstår bara en fråga.

Genom att sedan trycka "Avsluta" nedan lämnar du in dina svar. Sista svarsdag är 2020-0307.

Vi skulle också uppskatta om du vill lämna feedback till oss i texttrutan!

Slutligen vill vi gärna veta vilken i position du arbetar. Har du flera yrkesroller går det bra att kryssa i mer än ett alternativ

- Klinikchef
- Veterinär
- Djursjukskötare
- Djurvårdare
- Chefsveterinär

Annat: _____

Är det något annat du tänker på? Skriv ned kommentarer och ytterligare information här.

Det var sista frågan! Dina svar är nu lagrade, och du kan stänga webbfönstret.

Återigen - Stort tack för att du deltog i undersökningen!